

Οι Βλάχοι της Ακαρνανίας κατά τη μετάβαση από την οθωμανική κυριαρχία στο ελληνικό κράτος

Μάνθος Σταμούλης

Διδάκτωρ Λαογραφίας του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων
mstamoulis1@gmail.com

Abstract

At the end of the 18th century most of the inhabitants of Akarnania, for various historical reasons, left their villages; so large areas of the region were left uncultivated. A large part of these lands were rented as pasture during the winter months to Vlachs from the mountainous region of today's southern Albania. With the creation of the Greek State the Vlachs who overwintered in Akarnania found themselves in a very difficult position, as their winter pastures were in Greek territory and their summer pastures in Ottoman territory. In the 1830s they submitted a request to the local authorities and the Greek government, asking for a permanent settlement in Akarnania. However, there were strong reactions mainly from the indigenous inhabitants of Akarnania and the project was delayed for a few decades. A clear reference of Vlach villages existing in Akarnania is found for the first time in the census of 1879.

Keywords: *Vlachs, Akarnania, nomadic, transition, permanent settlement.*

Η Ακαρνανία (Ξηρόμερο και Βάλτος) από τα τέλη του 15ου αιώνα μέχρι τις πρώτες δεκαετίες του 19ου αιώνα ανήκε στην Οθωμανική Αυτοκρατορία. Αποτελούσε μέρος του σαντζακίου του Κάρλελι, το οποίο από το 1806 και μέχρι το 1820 περιήλθε υπό την εξουσία του Αλή Πασά των Ιωαννίνων (Γιαννόπουλος, 1971, 73-77). Στα τέλη του 18ου και στις αρχές του 19ου αιώνα η Ακαρνανία παρουσίασε σημαντική μείωση του πληθυσμού της, ενώ αρκετοί οικισμοί της περιοχής είχαν ήδη εγκαταλειφθεί από τους κατοίκους τους. Αιτίες της φυγής των κατοίκων από την περιοχή ήταν η βαρύτερη φορολογία με την οποία επιβαρύνονταν οι γεωργοί/μόνιμοι κάτοικοι της περιοχής την εποχή εκείνη, η εκμετάλλευση των γεωργών από τους χοντζαμπάσηδες ή τους προεστούς της περιοχής και τα κονάκια τα οποία ήταν υποχρεωμένοι να δίνουν οι μόνιμοι κάτοικοι της περιοχής στους Αλβανούς στρατιώτες που έστελνε στο Κάρλελι ο Αλή Πασάς (Leake, 1835, 499-518). Μεγάλες εκτάσεις έμειναν ακαλλιέργητες κυρίως λόγω έλλειψης εργατικών χεριών και οι Οθωμανοί τσιφλικάδες τις νοίκιαζαν στους νομάδες κτηνοτρόφους ως χειμερινά λιβάδια εξασφαλίζοντας ένα σίγουρο εισόδημα. Όλα αυτά είχαν ως αποτέλεσμα να αναπτυχθεί ιδιαίτερα η νομαδική και ημινομαδική κτηνοτροφία στην περιοχή της Ακαρνανίας την εποχή εκείνη και αρκετοί Βλάχοι/Ριμένοι από τα ορεινά θερινά λιβάδια της Πίνδου να επιλέγουν τη Ακαρνανία για να παραχειμάσουν.

Οι Ριμένοι είχαν γίνει στην πλειοψηφία τους νομάδες κτηνοτρόφοι κατά τη διάρκεια του 18ου αιώνα, είχαν σχηματίσει ανεξάρτητες φάρες και φαλκάρια και διασκορπίζονταν σε διάφορα μέρη της Ηπείρου και της Αλβανίας. Στα τέλη του 18ου και τις αρχές του 19ου αιώνα ο Αλή Πασάς των Ιωαννίνων χρησιμοποίησε τους νομαδικούς αυτούς πληθυσμούς για την επίτευξη της εποικιστικής πολιτικής του μεταφέροντάς τους από μία περιοχή σε άλλη (Κουκούδης, 2000, 282-284). Όταν στις αρχές του 19ου αιώνα το σαντζάκιον του Κάρλελι περιήλθε υπό την εξουσία του, ένας σημαντικός αριθμός Ριμένων νομάδων από την ορεινή περιοχή της σημερινής νότιας Αλβανίας (Νταγκλί, Πρεμετή, Κολώνια) μετακινήθηκε στην περιοχή του Κάρλελι κατά τους χειμερινούς μήνες αναζητώντας ευρύχωρα χειμερινά λιβάδια για τα κοπάδια τους.

Αποδεικνύεται από πολλές γραπτές πηγές ότι οι Βλάχοι παραχείμαζαν με τα κοπάδια τους στην Ακαρνανία το αργότερο από τις αρχές του 19ου αιώνα. Ο Leake, που επισκέφθηκε την περιοχή της Ακαρνανίας το Μάρτιο του 1809, αναφέρει πως μεγάλες εκτάσεις της Ακαρνανίας ενοικιάζονταν από τον Αλή Πασά των Ιωαννίνων ως χειμερινοί βοσκότοποι σε κτηνοτρόφους και κυρίως σε Βλάχους από το Όρος Πίνδος, ενώ και ο ίδιος συνάντησε στη διαδρομή του μεγάλα κοπάδια από πρόβατα, τα οποία φρόντιζαν Βλάχοι Καραγκούνηδες από τα βουνά της Πίνδου (Leake, 1835, 499-519). Την πληροφορία αυτή επιβεβαιώνει και ο Κρέμος, καθώς υποστηρίζει πως η πεδιάδα της Λεπενούς στα χρόνια του Αλή Πασά έμενε ακαλλιέργητη λόγω της μείωσης των κατοίκων της περιοχής και ενοικιαζόταν από τους χριστιανούς Αρβανιτόβλαχους Καραγκούνηδες, νομάδες κτηνοτρόφους καταγόμενους από την επαρχία της Κολόνιας, ως χειμερινός βοσκότοπος (Κρέμος, 1884, 141-142).

Πολύτιμες πληροφορίες για την παρουσία των Βλάχων στην Ακαρνανία στις αρχές του 19ου αιώνα μας δίνει σχετικό έγγραφο-δεφτέρι του Αλή Πασά των Ιωαννίνων (Παναγιωτόπουλος, 2007, 309-311). Σύμφωνα με αυτό μεγάλες εκτάσεις σε μια ευρύτερη πεδινή ζώνη εντός του σημερινού νομού Αιτωλοακαρνανίας ενοικιάστηκαν από τον Αλή Πασά των Ιωαννίνων το φθινόπωρο του 1812 ως χειμερινοί βοσκότοποι σε νομάδες κτηνοτρόφους. Οι περισσότεροι από αυτούς ήταν Βλάχοι/Ριμένοι. Αναλυτικότερα αναφέρονται οι παρακάτω Ριμένοι: Ο Γιάνκο Φουσεκής¹ και ο Μπούτζο Παπάς² παραχείμαζαν τον χειμώνα του

¹ Το όνομα αυτό εμφανίζεται σε συμβολαιογραφικές πράξεις στα ΓΑΚ Αιτωλνίας με τον χαρακτηρισμό Καρακούνης. «Χρήστος Γιάνκου Φουσεκής Καρακούνης διαμένων εις Σκοθροπά εις την περιφέρειαν Αστακού, αγωγήτης», ΓΑΚ Αιτωλνίας, Συμβολαιογραφούντες Ειρηνοδίκες Ξηρομέρου, αρ. 552/1840, «Χρήστος Γιάνκου Φουσεκής, διαμένων εις την θέσιν Αρκουδόβατο της περιφέρειας Αστακού, αγωγήτης», ΓΑΚ Αιτωλνίας, Συμβολαιογραφούντες Ειρηνοδίκες Ξηρομέρου, αρ. 651/1840.

² Με το επώνυμο Παπάς συναντάμε σε αρχεία στα ΓΑΚ, τους εξής αρχιποιμένες: «Κώστας Παπάς, Καρακούνης, Αρχιποιμήν, κάτοικος εις Μάννινα της Ακαρνανίας», ΓΑΚ Αιτωλνίας, Συμβολαιογραφούντες Ειρηνοδίκες Μεσολογγίου, Φ. 2, αρ. 74/1837, «9. Σπύρος Παπάς, Δήμος Οινιάδος, Χωρίον Μάννινα ... 24. Γεώργιος Παπάς, Δήμος Αστακού, Χωρίον Μάννινα ... Εν Αστακώ τη δεκάτη 8βρίου 1843 », ΓΑΚ, Εκλογικά Συλλογής Λαδά, Φ. 7, προβ. 538, «Σπύρο Παπά

1812-1813 στην ευρύτερη περιοχή του Σπάρτου Ακαρνανίας, ο Μάνες του Τάκου³ στην περιφέρεια του Στάνου Ακαρνανίας, ο Κώστα Καραλής⁴ στον Αετό, Κομποτή, Αχερά και Κανδήλα Ξηρομέρου, ο Γιαννάκης Ράπο Τίκα⁵ ανατολικά του Αχελώου ποταμού στις περιοχές της Αιτωλίας Μάραθον⁶, Κάκαβον και Κούντρος⁷, κοντά στο Αιτωλικό. Ο Δημήτρης Κουτζομπίνας⁸ χρησιμοποιούσε ως χειμαδιά την Ποδγορά

και Σπύρο Ζώγα, αρβανιτόβλαχους αρχιποιμένες κατοίκους εις Παλαιομάνινα», ΓΑΚ Αιτωλ/νίας, Συμβολαιογραφούντες Ειρηνοδίκες Αιτωλικού αρ. 287/1856.

³ Το επώνυμο Τάκος υπάρχει και σήμερα στα βλάχικα χωριά Όχθια και Αγράμπελο. Το συναντάμε και σε διάφορα αρχεία στα ΓΑΚ Αιτωλ/νίας. Ενδεικτικά: «... Μήτρος Τάκου, Αναστάσιος Νήτας και Γεωργάκης Νάτζια, διαμένοντες εις Γαλιτζά εντός του Δήμου Μαραθίας, άπαντες ποιμένες», ΓΑΚ Αιτωλ/νίας, Συμβολαιογραφούντες Ειρηνοδίκες Ξηρομέρου, αρ. 122/1838, «Ο Γεωργάκης Τάκου Καρακούνης, ποιμήν, κάτοικος εις την περιφέρειαν Δραγαμέστου», ΓΑΚ Αιτωλ/νίας, Συμβολαιογραφούντες Ειρηνοδίκες Ξηρομέρου, αρ. 474/1840.

⁴ Το επώνυμο αυτό το συναντάμε σε αρχείο στα ΓΑΚ Αιτωλ/νίας. «Κώστας Καραλή Καρακούνης, αρχιποιμήν, κάτοικος εις Παπαδάτες του Δήμου Μαραθίας», ΓΑΚ Αιτωλ/νίας, Συμβολαιογραφούντες Ειρηνοδίκες Ξηρομέρου, αρ. 246/1839. Ακόμη, «Αθανάσιος Καραλής Καρακούνης, αγωγιάτης, κάτοικος Παπαδάτου του Δήμου Μαραθίας», ΓΑΚ Αιτωλ/νίας, Συμβολαιογραφούντες Ειρηνοδίκες Ξηρομέρου, αρ. 248/1839.

⁵ Το επώνυμο αυτό το συναντάμε σε αρχεία στα ΓΑΚ Αιτωλ/νίας. Ενδεικτικά: «... και Κώστας Ραποτίκα άπαντες Καρακούνιδες, αγωγιάτες, κάτοικοι εις Μάνινα του Δήμου Οινιάδος», ΓΑΚ Αιτωλ/νίας, Συμβολαιογραφούντες Ειρηνοδίκες Ξηρομέρου, αρ. 336/1839, «Κώστας Ραποτίκα, αγωγιάτης, Δημήτριος Θανάσι Ραποτίκα, ποιμήν, και ... και οι τρεις Καρακούνιδες, κάτοικοι χωρίου Μύλας του Δήμου Οινιάδος, ΓΑΚ Αιτωλ/νίας, Συμβολαιογραφούντες Ειρηνοδίκες Ξηρομέρου, αρ. 893/1842.

⁶ Στην περιοχή του Αιτωλικού αναφέρεται οικισμός με το όνομα Μάραθος Μεσολογγίου, ο οποίος βρίσκεται ανατολικά του Αιτωλικού στους πρόποδες του Αρακύνθου. Ακόμη, «Προς Α. της κωμοπόλεως (Αιτωλικού) μετά τον ελαιώνα υπέρκειται σειρά του Αρακύνθου, αρχομένη από του Ευήνου ποτ., ην καλούσι Μάραθον, εξ ου σχηματίζονται δύο χείμαρροι χυνόμενοι εις την λιμνοθάλασσα Αιτωλικού. [...] Εν τω μέσω των υπωρειών του Μαραάθου ½ ώραν από του Αιτωλικού υπάρχει το Κεφαλόβρυσον» (Νουχάκης, 1901, 253).

⁷ Ο Δήμος Αιτωλικού αποτελείτο το 1836 από το Αιτωλικόν και τον οικισμό Κούντρος (Δρακάκης & Κούνδουρος, 1939, 48).

⁸ Το επώνυμο αυτό απαντάται σήμερα στην Παλαιομάνινα, ενώ εμφανίζεται σε πολλά αρχεία. Ενδεικτικά: «οι ευπειθέστατοι πρόκριτοι των 350 οικογενειών Καραγκούνιδων Αλβανιτοβλάχων Νικόλαος Κουτσομπίνας, Στέργιος Σιδέρης»

Βάλτου, την Πρεβέντζα, το Μαλατέικον και την γύρω περιοχή, ο Νάτζιος, ο Νούσιος⁹ και ο Στέργιος¹⁰ του Τζάτζη το Δραγαμέστο. Ο Τέγας¹¹ του Γιάνκου τις περιοχές Βάλτον, Ξερολίβαδον, Τζούκα¹²,

ΓΑΚ, Αρχείο εθνικών κτημάτων (1837), Φ. 1902, προβ. 70, «Νικόλαος Κουτζομπίνας, Αρχιποιμὴν, κάτοικος εις χωρίον Καλιτζά του Δήμου Εχίνου», ΓΑΚ Αιτωλνίας, Συμβολαιογραφούντες Ειρηνοδίκες Μεσολογγίου, Φ. 2, αρ. 3021/1843.

⁹ Το επώνυμο Νούσιος ή Νούσας υπάρχει ακόμη και σήμερα στα βλάχικα χωριά της Ακαρνανίας (Αγράμπελο, Παλαιομάνινα, Γουργιώτισσα). Εμφανίζεται ως όνομα αλλά και ως επώνυμο σε πολλά αρχεία. Ενδεικτικά: «Νούσας Χρήστου Σταΐκου», ΓΑΚ Αιτωλνίας, Συμβολαιογραφούντες Ειρηνοδίκες Αιτωλικού, Φ. 2, αρ. 16/1836, «Νούσα Χρήστου, Γκαραγκούνη, αρχιποιμένα, κάτοικο Χρυσοβήτζης», ΓΑΚ Αιτωλνίας, Συμβολαιογραφούντες Ειρηνοδίκες Ξηρομέρου, αρ. 86/1837, «Μήτρος Νούσας, Βλαχοποιμὴν, κάτοικος του χωρίου Χρυσοβίτζας της επαρχίας Ακαρνανίας», ΓΑΚ Αιτωλνίας, Συμβολαιογραφούντες Ειρηνοδίκες Μεσολογγίου, Φ. 1, αρ. 32/1837, «Αδελφοί Στέφος Νούσας και Δημήτριος Νούσας, Αρχιποιμένες, κάτοικοι του χωρίου Χρυσοβίτζας του Δήμου Μαραθίας», ΓΑΚ Αιτωλνίας, Συμβολαιογραφούντες Ειρηνοδίκες Μεσολογγίου, Φ. 2, αρ. 346/1840.

¹⁰ Το Στέργιος εδώ ίσως είναι όνομα και πρόκειται για τον γιο του Τζάτζη, Στέργιος του Τζάτζη, όπως συνήθίζεται ακόμη και σήμερα να αποκαλούνται οι άντρες στα βλάχικα χωριά αλλά και στην ευρύτερη περιοχή της Δυτικής Ελλάδας. Το συναντάμε όμως και ως επώνυμο Στεργίος ή Στέργιος και Στέργιος σε αρκετά αρχεία στα ΓΑΚ Αιτωλνίας. Ενδεικτικά: «Αδάμος Στέργιος, σκουτέρης του Κάσκαρη», ΓΑΚ Αιτωλνίας, Συμβολαιογραφούντες Ειρηνοδίκες Αιτωλικού, αρ. 91/1835, «Δήμος Στέργιος Καρακούνης, ποιμὴν, κάτοικος Δραγαμέστου», ΓΑΚ Αιτωλνίας, Συμβολαιογραφούντες Ειρηνοδίκες Ξηρομέρου, αρ. 306/1839, «Παναγιώτης Στέργιος, Καρακούνης κάτοικος εις Μάνινα του Δήμου Οινιάδος, αγωγιάτης», ΓΑΚ Αιτωλνίας, Συμβολαιογραφούντες Ειρηνοδίκες Ξηρομέρου, αρ. 503/1840.

¹¹ Το επώνυμο Τέγας υπάρχει και σήμερα στη Γουριώτισσα. Το συναντάμε και σε αρκετά αρχεία άλλοτε ως όνομα και άλλοτε ως επώνυμο. α. «Γεωργάκης Τέγας και ..., ποιμένες Καραγκούνιδες κάτοικοι εις θέσιν Γαλιτζά του Δήμου Μαραθίας», ΓΑΚ Αιτωλνίας, Συμβολαιογραφούντες Ειρηνοδίκες Μεσολογγίου, Φ. 2, αρ. 368/1840, β. «623. Σπύρος Τέγας, ετών 53, ... 709. Γάτζιας Τέγας Θύμνιος, ετών 46, 710. Γιαννάκης Τέγας Θύμνιος, ετών 47, 711. Τέγας Θύμνιος, ετών, 69, ποιμένες, ιδιοκτήτες κινητής περιουσίας, με πρώτη διαμονή στο Δήμο κατά το 1830», Βουλευτικός Κατάλογος του Δήμου Αστακού του 1847, Εκλογικά Συλλογικά Λαδά, Φ. 7, προβ. 654 και 662.

¹² Το Τοπικό Διαμέρισμα Ανοιξιατικού απλώνεται στα βόρεια του Δήμου Αμφιλοχίας και σε απόσταση 14 χιλιομέτρων από την πόλη. Αποτελείται από τους Οικισμούς Ανοιξιατικού, Κατάφουρκου, Ξηρολίβαδου, Αγίας Τριάδας, Μαυροράχης,

Σκορείκο και Κανκάδι, κοντά στο Ανοιξιάτικο Αμφιλοχίας. Ο Νικόλαος του Νάση Πάγγνου¹³ χρησιμοποιούσε ως χειμαδιά την μισή Μάνινα¹⁴, την Μίλα¹⁵ και την Παλαιοκατούνα (Λεσίνι), δυτικά του Αχελώου ποταμού, αλλά και τη Μαγούλα¹⁶ Χατζήμπεγη, το Μοριστιάνο¹⁷, το Μάστρο και το Αηλιώτικο, περιοχές ανατολικά του Αχελώου. Επίσης, ο Σιδέρης¹⁸ νοίκιασε τη Γαλετζά, Πρόδρομο, Ρούστα¹⁹, Ριγανιώτικο και

Μονής Ρέθα, Ξηρολίβαδου, Πετράλωνα, Προφήτη Ηλία, Τσούκα, Σκρέικο, Τριανταφυλλούλα και Πτελέα με συνολικό πληθυσμό 1555 κατοίκους (<http://www.amfiloxia.gov.gr/Default.aspx?tabid=236>, προσπελάστηκε στις 16-12-2015).

¹³ Το επώνυμο Πάγγιος και Πάγγειος απαντάται σήμερα στα Όχθια. Εμφανίζεται σε πολλά αρχεία. Ενδεικτικά: α. «Νικόλαο Πάγγιο, κάτοικον Λεπενούς», ΓΑΚ Αιτωλ/νίας, Συμβολαιογραφούντες Ειρηνοδίκες Μεσολογγίου, Φ. 1, αρ. 203/1835, «Αποστόλης Πάγγιος, κάτοικος εις Λεπενού, και ..., αμφότεροι Αρχιποιμένες Καρακούνιδες», ΓΑΚ Αιτωλ/νίας, Συμβολαιογραφούντες Ειρηνοδίκες Μεσολογγίου, Φ. 2, αρ. 5931/1846, «Αποστόλης Πάγγειος, αρχιποιμήν, κάτοικος Λεπενούς του Δήμου Αμβρακίας», ΓΑΚ Αιτωλ/νίας, Συμβολαιογραφούντες Ειρηνοδίκες Μεσολογγίου, Φ. 2, αρ. 10334/1849.

¹⁴ Η Μάνινα ήταν κατοικημένη περιοχή στα χρόνια της Τουρκοκρατίας με 62 οικογένειες το 1521, 105 οικογένειες το 1562, 6 οικογένειες το 1684, 15 οικογένειες το 1732, ενώ το 1815 δεν εμφανίζεται στους σχετικούς καταλόγους (Kiel, 2004, 723).

¹⁵ Η Μύλα ήταν χωριό του Δήμου Οινιάδος από τη σύσταση του Δήμου αυτού το 1836, (Δρακάκης & Κούνδουρος, 1939, 44). Ακόμη, η Μίλα ήταν κατοικημένη περιοχή στα χρόνια της Τουρκοκρατίας με 22 οικογένειες το 1562, 4 οικογένειες το 1684, 1 οικογένεια το 1732, ενώ το 1815 δεν εμφανίζεται στους σχετικούς καταλόγους (Kiel, 2004, 723).

¹⁶ Τοπωνύμιο και οικισμός Μαγούλα υπάρχει βόρεια βορειοανατολικά του Αιτωλικού κοντά στο φαράγγι της Κλεισούρας, το οποίο πιθανότατα ταυτίζεται με τη Μαγούλα Χατζήμπεγη.

¹⁷ Στο Δήμο Ωλενείας της επαρχίας Μεσολογγίου συμπεριλήφθηκαν το 1836 εκτός από τη Σταμνά και το Αγγελόκαστρο και τα χωριά Μρέσσακος, Μουρτσιάνου (Λυσιμαχία) και Άγιος Ηλίας (Δρακάκης & Κούνδουρος, 1939, 48).

¹⁸ Το επώνυμο Σιδέρης απαντάται σήμερα στα Όχθια και στη Στράτο. Εμφανίζεται σε διάφορα αρχεία. Ενδεικτικά: α. ΓΑΚ, Αρχείο εθνικών κτημάτων (1837), Φ. 1902, προβ. 69-70, β. Σε έγγραφο-επιστολή προς τον Βασιλέα της Ελλάδος Όθωνα το 1839, γ. «57. Στέργιος Σιδέρης, Δήμος Εχίνου, Χωρίον Μαχαλά. Εν Αστακώ τη δεκάτη 8βρίου 1843 », ΓΑΚ, Εκλογικά Συλλογής Λαδά, Φ. 7, προβ. 539.

¹⁹ Η Ρούστα ήταν κατοικημένη περιοχή στα χρόνια της Τουρκοκρατίας με 12 οικογένειες το 1521, 38 οικογένειες το 1562, 15 οικογένειες το 1684, ενώ το 1732

Πεστιανά. Ο Γιάνκος²⁰ το μισόν Λεπενόν, Παλιόφορον και το κομμάτι μαχαλιότικον. Ο Μπίτας²¹ του Γιάνκου, το Σοροβίγλι, Κρουεκούκι²² και Ματζούκι. Ο Νταγιάντας²³ τη Χρυσοβίτσα Ξηρομέρου και την περιοχή του Αγράμπελου και ο Λάμπρος Γιάνκου, το Κούτζη²⁴ και το Μάκρησι και Πα(πα)δάτου Ξηρομέρου.

Ηγετική μορφή των Ριμένων αυτών υπήρξε ο Γιάνκος ή Γιάνκος Τσαραώσης, ο οποίος σύμφωνα και με την τοπική παράδοση ανέπτυξε συνεργασία και σχέσεις εμπιστοσύνης με τον Αλή Πασά (Μεντής, 2011, 48-49). Η προφορική τοπική ιστορία έχει διασώσει σημαντικές πληροφορίες για την παρουσία των Βλάχων νομάδων στην Ακαρνανία στις αρχές του 19ου αιώνα και για τις σχέσεις του αρχιτσέλιγκα Γιάνκου με την εξουσία και κυρίως με τον Αλή Πασά των Ιωαννίνων. Οι Βλάχοι της

εμφανίζεται εγκαταλελειμμένη και το 1815 δεν αναφέρεται στους σχετικούς καταλόγους (Kiel, 2004, 723).

²⁰ Το επώνυμο αυτό απαντάται σήμερα στη Στράτο και στα Όχθια. Εμφανίζεται σε πολλά αρχεία. Ενδεικτικά: α. Σε έγγραφο-επιστολή προς τον Βασιλέα της Ελλάδος Όθωνα το 1839, β. Έξι φορές στον Βουλευτικό Κατάλογο του Δήμου Αμβρακίας Βάλτου (Κοινότητα Λεπενούς) του έτους 1844, ΓΑΚ Εκλογικά Συλλογής Λαδά, Φ.6, γ. «Λάμπρος Γιάνκος, Καραγκούνης, κάτοικος Λεπενούς, ποιμήν», ΓΑΚ Αιτωλνίας, Συμβολαιογραφούντες Ειρηνοδίκες Μεσολογγίου, Φ. 1, αρ. 267/1835, «Μίχος Γιάνκος, ποιμήν, κάτοικος του χωρίου Λεπενού του Δήμου Στράτου», ΓΑΚ Αιτωλνίας, Συμβολαιογραφούντες Ειρηνοδίκες Μεσολογγίου, Φ. 2, αρ. 896/1841, «εις την στάνην του Αρχιποιμένο Μήχα Γιάνκου», ΓΑΚ Αιτωλνίας, Συμβολαιογραφούντες Ειρηνοδίκες Ξηρομέρου, αρ. 744/1841.

²¹ Το επώνυμο Μπίτας απαντάται σήμερα στην Παλαιομάνινα, ενώ εμφανίζεται: α. Δύο φορές στον Βουλευτικό Κατάλογο του Δήμου Αμβρακίας Βάλτου (Κοινότητα Λεπενούς) του έτους 1844, ΓΑΚ Εκλογικά Συλλογής Λαδά, Φ.6, β. Πέντε φορές στον Εκλογικό Κατάλογο του Δήμου Οινειαδών (χωρίον Παλαιομάνινας) του 1865, ΓΑΚ, Εκλογικά Αρχείου Βουλής των Ελλήνων, Φ. 3 και γ. Στο Μητρώο Αρρένων Παλαιομάνινας με πρώτη αναφορά στον Μπίτα Αναστάσιο του Βασιλείου, με έτος γέννησης το 1850.

²² Κρουεκούκι λεγόταν το σημερινό Καστράκι Βάλτου.

²³ Το επώνυμο Νταγιάντας απαντάται σήμερα στο Αγράμπελο και στη Γουριώτισσα. Εμφανίζεται σε πολλά αρχεία. Ενδεικτικά: «Δημήτριος Νταγιάντας, κάτοικος Χρυσοβίτζης του Δήμου Μαραθίας, Καραγκούνης, Αρχιποιμήν», ΓΑΚ Αιτωλνίας, Συμβολαιογραφούντες Ειρηνοδίκες Μεσολογγίου, αρ. 637/1839, «Φώτος Νταγιάντας Καρακούνης, ποιμήν, κάτοικος Χρυσοβίτζης του Δήμου Μαραθίας», ΓΑΚ Αιτωλνίας, Συμβολαιογραφούντες Ειρηνοδίκες Ξηρομέρου, αρ. 311/1839.

²⁴ Περιοχή στην περιφέρεια της Λεπενούς.

Ακαρνανίας πιστεύουν ότι ήρθαν στην περιοχή του Κάρλελι στα χρόνια του Αλή Πασά κι αυτό συνέβη χάρη στον Γιάνκο ή Γιάγκα, όπως επικράτησε να τον αποκαλούν αργότερα. Υποστηρίζουν ότι ο Γιάγκας είχε βοηθήσει τον Αλή Πασά, όταν εκείνος ήταν νέος και τον κυνηγούσαν “οι Τούρκοι”, γι’ αυτό αργότερα ο Αλή Πασάς των Ιωαννίνων τον θεωρούσε φίλο του, τον εμπιστευόταν και επέτρεψε σ’ αυτόν και τους άλλους Ριμένους να παραχειμαζούν με τα κοπάδια τους στην περιοχή της Ακαρνανίας (Στεργίου, 2001, 29-34). Ο “μύθος” αυτός έχει διασωθεί στη συλλογική μνήμη τόσο των Βλάχων/Ριμένων όσο και των Γκρέκων/εντόπιων κατοίκων της Ακαρνανίας σε πολλές παραλλαγές και χρησιμοποιείται πολλές φορές για να δικαιολογήσει τη μεγάλη περιουσία του Γιάγκα και των άλλων Βλάχων τσελιγκάδων της περιοχής, αλλά και τις διαμάχες με τους Γκρέκους της Ακαρνανίας και τους ελληνόφωνους νομάδες κτηνοτρόφους/ “Σαρακατσάνους”, που χρησιμοποιούσαν την ίδια περιοχή για χειμαδιό²⁵.

Στα χρόνια της Επανάστασης του 1821 οι χριστιανοί κάτοικοι της Ακαρνανίας συμμετείχαν ενεργά στον αγώνα για την απελευθέρωση της περιοχής από την Οθωμανική κυριαρχία. Οι απώλειες σε έμφυχο δυναμικό ήταν σημαντικές. Σύμφωνα με στοιχεία της Δ’ Εθνικής Συνέλευσης, οι κάτοικοι του σαντζακίου του Καρελίου, το οποίο περιείχε το Μεσολόγγιον, το Ανατολικόν, τον Ζυγόν, τον Βλοχόν, το Ξηρόμερον, την Βόνιτζαν και τον Βάλτον, ήταν το 1821 38.000 Χριστιανοί και 2.060 Τούρκοι, ενώ το 1828 ο πληθυσμός της περιοχής ανερχόταν σε 21.550 Χριστιανούς και 250 Τούρκους (Αρχεία Ελληνικής Παλιγγενεσίας, τόμος 4, 245). Στον αγώνα εναντίον της οθωμανικής κυριαρχίας στην περιοχή πήραν μέρος και Βλάχοι της Ακαρνανίας. Η προφορική τοπική τους ιστορία μνημονεύει αρκετούς από αυτούς και μερικά ονόματα Ριμένων αγωνιστών έχουν εντοπιστεί στα Γενικά Αρχεία του Κράτους (Ζώγας, 2003, 181-188).

Η μετάβαση από την πολυεθνική οθωμανική αυτοκρατορία στο ελληνικό έθνος-κράτος είχε ως αποτέλεσμα μια σειρά κοινωνικών και οικονομικών μετασχηματισμών, οι οποίοι επηρέασαν τη δομή των

²⁵ Περισσότερες λεπτομέρειες στο Σταμούλης, 2021, 25-29

τοπικών κοινωνιών και την καθημερινότητα των κατοίκων (Νιτσιάκος, 2016, 180-181). Με την ίδρυση του ελληνικού κράτους το 1830 και την ενσωμάτωση της Ακαρνανίας σε αυτό το 1832, οι Βλάχοι που ξεχειμάζαν στην περιοχή της Ακαρνανίας (330 με 350 οικογένειες) βρέθηκαν σε πολύ δύσκολη θέση καθώς οι χειμερινές τους βοσκές ήταν στην ελληνική επικράτεια και τα θερινά λιβάδια στην οθωμανική. Οι Οθωμανοί δεν τους εμπιστεύονταν και πολλές φορές τους αντιμετώπιζαν εχθρικά, επειδή τους θεωρούσαν συνεργάτες του Αλή Πασά (Αλεξάκης, 2003, 115). Πλήρωναν φόρο επί των ζώων και στο οθωμανικό και στο ελληνικό κράτος και μάλιστα αυξημένο κατά πολύ συγκριτικά με τους κτηνοτρόφους που κινούνταν μέσα στα όρια του ελληνικού βασιλείου. Ακόμη, σύμφωνα με τον Νόμο, που κανόνιζε «τον επί των ζώων φόρον διά το 1835», οι εκτός του Κράτους ερχόμενοι κτηνοτρόφοι κατά τη διανομή των λιβαδιών τοποθετούνταν τελευταίοι και σε ό,τι είχε περισσέψει. Επίσης, αναγκάζονταν να πληρώνουν έναν επιπλέον κατά κεφαλήν φόρο, ο οποίος αύξανε κατά 80% τον φόρο επί των ζώων (Πετμεζάς, 2003, 78).

Επίσης, οι αυτόχθονες κάτοικοι της Ακαρνανίας πίεζαν τις αρχές ζητώντας συνεχώς μεγαλύτερες περιφέρειες και περισσότερα λιβάδια για τα ζώα τους παραπονούμενοι για έλλειψη βοσκοτόπων και στενοχωρία των ζώων τους. Ο έκτακτος επίτροπος και Νομάρχης Ακαρνανίας και Αιτωλίας Α. Μοναρχίδης σε επιστολή του προς τον βασιλιά Όθωνα αναφέρει τα εξής: *«Τα παράπονα, λοιπόν των κοινοτήτων ως προς την τοποθέτησιν των ποιμνίων δεν προέρχονται από στενοχωρίαν και έλλειψιν λειβαδιών, αλλά από φιλοκέρδειαν ή μάλλον αισχράν πλεονεξίαν, και τούτο αποδεικνύεται σαφέστατα από τα όσα αυτά αι κοινότητες έπραξαν. Μετά την παρά των εφόρων γενομένην τοποθέτησιν των ευρεθέντων ποιμνίων, επειδή οι έφοροι διά να αποφύγουν τας κατακραυγάς των κοινοτήτων παρεχώρησαν εις αυτάς εκτεταμένας περιφερείας διά να βόσκουν τα τοπικά ποιμνιά των, αι κοινότητες ετοποθέτησαν έπειτα εις τας παραχωρηθείσας επ' αυτάς περιφερείας άλλα ποιμνια, και ξένα εκτός του κράτους, διά να ωφεληθώσιν από τας αδράς πληρωμάς των ξένων ποιμένων. Διά τούτο κάμνουν λοιπόν φωνάς και παράπονα, και όχι διότι στενοχωρούνται, καθότι οι εκτός του Κράτους προερχόμενοι ποιμέναι, επειδή εις την*

Τουρκίαν, εκτός της στενοχωρίας, πληρώνουν και υπερόγκους φόρους, και επειδή εις την Ελλάδα ο ποιμνιακός και της βοσκής φόρος είνε πολλά ολίγος, έρχονται και συμφωνούν με τας κοινότητας προσφέροντας εις αυτάς χονδράς πληρωμάς και δώρα»²⁶.

Κάτω από αυτές τις συνθήκες το 1834, 330 οικογένειες Βλαχοποιμένων Καραγκούνηδων υπέβαλαν αίτημα προς τον Νομόρχη Αιτωλίας και Ακαρνανίας και ζήτησαν τη μόνιμη εγκατάστασή τους σε περιοχές της Ακαρνανίας. Ο Ιωάννης Κωλέτης, Γραμματέας επί των Εσωτερικών, υποστήριξε το αίτημά τους (Κόμης, 2007, 98). Με το Διάταγμα 22.343 του 1835 δόθηκε εντολή στη Γραμματεία επί των Εσωτερικών «να ενεργήση την αποκατάστασιν και τον Συνοικισμόν των περιών ο λόγος Καραγκουνίδων». Ο Ιωάννης Κωλέτης με επιστολή του προς τον Γραμματέα επί των Οικονομικών στις 25 Απριλίου 1835²⁷ τον παρακαλεί να λάβει «τα αναγκαιούντα μέτρα» για τον συνοικισμό των Βλαχοποιμένων Καραγκούνιδων στις τοποθεσίες Παλιομάνινα, Λεπενό και Αετός του Νομού Ακαρνανίας και Αιτωλίας. Η εγκατάσταση τελικά δεν έγινε, καθώς υπήρξαν αντιδράσεις από ισχυρό πολιτικό παράγοντα της περιοχής, τον Θεοδωράκη Γρίβα, αλλά και τους αυτόχθονες κατοίκους των παραπάνω χωριών (Παπατρέχας, 1982, 332-333).

Στην μόνιμη εγκατάσταση των Ριμένων/Βλαχοποιμένων Καραγκούνηδων αλλά και στην τοποθέτηση των ποιμνίων τους σε εθνικούς βοσκότοπους αντιδρούσαν και οι τοπικές αρχές, καθώς οι Δήμαρχοι κωλυσιεργούσαν και αρνούσαν να εκτελέσουν τις σχετικές εντολές. Σε επιστολή προς την επί των συνοικισμών Βασιλικήν Επιτροπήν Στερεάς Ελλάδος από την Αμβρακία Τριχωνίας στις 11 Αυγούστου 1837, την οποία υπογράφουν «ο κατά την Αιτωλίαν και Τριχωνίαν αντιπρόσωπος της Βασιλικής ταύτης επιτροπείας του συνοικισμού, Γιάννος Δράκου Κανούτας και οι πρόκριτοι των 350 οικογενειών Αλβανιτοβλάχων: Νικόλαος Κουτσομπίνας και Στέργιος Σιδέρης» μεταξύ άλλων αναφέρεται ότι «όλοι οι ποιμένοι υπεσχέθησαν να κατοικήσουν», αλλά «οι Δήμαρχοι δεν τους είχαν προσκαλέσει διά τας εγγυήσεις και διαμονητήρια». Ακόμη, μερικοί Δήμαρχοι εκμεταλλεόμενοι την

²⁶ Εν Μεσολογγίω την 6-2-1835, ΓΑΚ, Φόρος βαλανιδίων, Φ. 57, προβ. 7.

²⁷ ΓΑΚ, Αρχείο εθνικών κτημάτων, Φ. 1902, προβ 5

κατάσταση «εμπορεύονται τα εθνικά λειβάδια καθημερινώς και αυξάνουν τας περιφερείας των» και προβαίνουν σε καταχρήσεις, αφού, για να τοποθετήσουν τους νομάδες κτηνοτρόφους στα χειμερινά εθνικά λιβάδια, ζητούν «να λάβουν τρία ή τέσσαρα λεπτά κατά κεφαλήν, και να πάρουν κριάρια και βούτυρον, τα οποία αυτά τα ζητούν μυστικώς»²⁸.

Κάποιες φορές οι αυτόχθονες κάτοικοι των πεδινών περιοχών δεν επέτρεπαν στα ζώα των Βλάχων-Ριμένων να βόσκουν στην περιφέρεια του χωριού τους και επιχειρούσαν με τη βία να τους εκτοπίσουν. Δημιουργούνταν τότε συμπλοκές με τραυματισμούς και φονικά. Ενδεικτικά, στον Πλάτανο του Δήμου Αγρινίου τον Οκτώβριο του 1848 συνέβη συμπλοκή «μεταξύ κατοίκων του δήμου Αγρινίου και Καραγκούνιδων ποιμένων ένεκα νομής χόρτου». Πιο συγκεκριμένα, «Την 21 του μηνός (Οκτωβρίου 1848) συνέβη συμπλοκή μεταξύ των κατοίκων του χωριού Πλατάνου του δήμου Αγρινίου και των Καραγκούνιδων. Κατ' αυτήν εφονεύθη είς τούτων και ετραυματίσθησαν άλλοι εξ αμφοτέρων των μερών. Είς την συμπλοκήν ταύτην έδωσε χώραν η αξίωσις των εγχωρίων του να μη νευηθώσι του χόρτου της περιφερείας των τα ζώα των Καραγκούνιδων»²⁹.

Προβλήματα αντιμετώπιζαν οι Βλάχοι της Ακαρνανίας και κατά την τοποθέτησή τους στους θερινούς βοσκότοπους της ελληνικής επικράτειας. Με έγγραφο-επιστολή προς τον βασιλιά της Ελλάδος Όθωνα στις 9 Μαΐου 1839, Βλάχοι της Ακαρνανίας ζητούσαν να τοποθετηθούν τα κοπάδια τους στα θερινά λιβάδια της Ευρυτανίας. Το βασικό τους πρόβλημα ήταν ότι ο Διοικητής Ευρυτανίας τοποθέτησε σ' αυτά μόνο δέκα χιλιάδες από τα 35 χιλιάδες ζώα τους, ενώ τα υπόλοιπα 25 χιλιάδες αναγκάστηκαν να τα τοποθετήσουν στο οθωμανικό κράτος. Οι Βλάχοι αυτοί δηλώνουν δημότες των δήμων Μαραθίας, Στράτου και Εχίνου της Ακαρνανίας (Βασιλείου, 2012, 306-315).

Παρατηρούμε ότι στην περιοχή της Δυτικής Στερεάς Ελλάδας οι Βλάχοι αρχιποιμένες της Ακαρνανίας, από την ίδρυση του Ελληνικού κράτους και μετά, εξασφάλιζαν χειμερινά και θερινά λιβάδια κυρίως

²⁸ ΓΑΚ, Αρχείο εθνικών κτημάτων, Φ. 1902, προβολή 69-70.

²⁹ ΓΑΚ, Αρχείο εθνικών κτημάτων, Φ. 2867, προβ. 45.

από τη διανομή των εθνικών βοσκημάτων και όχι από την ενοικίαση ακαλλιέργητων εκτάσεων των τσιφλικιών της περιοχής. Πολλές φορές αναγκάζονταν να ενοικιάζουν τα απαραίτητα για τα κοπάδια τους λιβάδια από τις κοινότητες ή ισχυρούς τοπικούς άρχοντες προσφέροντας αρκετά χρήματα. Με τους αρχιποιμένες που είχαν τη δυνατότητα να εξασφαλίζουν χειμερινή και θερινή βοσκή συνεργαζόταν ένας αριθμός σμιχτών και τσομπάνηδων και έτσι συγκροτήθηκαν τα τσελιγκάτα/οι στάνες που έφεραν το όνομα του αρχιποιμένα. Η στάνη του Γιάγκκα, η στάνη του Κουτσομπίνα, η στάνη του Νταγιάντα κ.τ.λ.. Στις στάνες των Βλάχων της Ακαρνανίας, εκτός από την νομαδική κτηνοτροφία που ήταν η βασική τους παραγωγική δραστηριότητα, υπήρχε ως συμπληρωματική οικονομική δραστηριότητα η συλλογή του βελανιδιού και το κερρατζιλίκι-ο αγωγιατισμός. Οι δραστηριότητες αυτές παρείχαν τη δυνατότητα σε πλεονάζοντα εργατικά χέρια των βλάχικων οικογενειών να εξασφαλίσουν μια συμπληρωματική πηγή εισοδήματος.

Τη δεκαετία του 1850 ξεχειμάζαν στην Ακαρνανία δώδεκα τσελιγκάτα/στάνες: του Κουτσομπίνα, του Μίχα Γιάγκου, του Πάγγιου, του Τσόλη, του Νταγιάντα, του Νούσα, του Σπύρου Παππά, του Γάκη Παππά, του Ζώγα, του Σιδέρη, του Μάσσιου και του Πατσέα. Ο Γάλλος ιστορικός Heuzey ισχυρίζεται πως το 1856 υπήρχαν στην περιοχή της Ακαρνανίας γύρω στις 800 οικογένειες Αρβανιτόβλαχων, που σχημάτιζαν 12 ομάδες-στάνες από 50 μέχρι 100 οικογένειες η καθεμιά. Η κάθε στάνη άλλαζε τοποθεσία κάθε φορά. Ο ίδιος υποστηρίζει ότι οι Αρβανιτόβλαχοι αυτοί δεν θα πρέπει να κατατάσσονται στον κανονικό πληθυσμό της Ακαρνανίας, αφού έρχονται στην περιοχή τον χειμώνα και τα καλοκαίρια ανεβαίνουν στα βουνά των Αγράφων στην Ευρυτανία (Heuzey, 1860, 267-268).

Από τη μελέτη διάφορων αρχείων και άλλων γραπτών πηγών, είναι εμφανές ότι οι Βλάχοι αυτοί με την ίδρυση του ελληνικού κράτους επιθυμούσαν την εγκατάστασή τους στα μέρη της Ακαρνανίας όπου παραχείμαζαν, αλλά στην εγκατάστασή τους αντιδρούσαν οι μόνιμοι κάτοικοι της περιοχής. Συνέχιζαν να διαμένουν σε διάφορα μέρη της Ακαρνανίας, όχι πάντα στα ίδια μέρη, διεκδικώντας μερίδιο στους εθνικούς χειμερινούς βοσκοτόπους της Ακαρνανίας, αλλά και στους

εθνικούς θερινούς βοσκότοπους της Ευρυτανίας και της ορεινής Τριχωνίδας. Προς το τέλος της δεκαετίας του 1830 και στη δεκαετία του 1840 αρκετοί απ' αυτούς έγιναν δημότες στους δήμους όπου ξεχειμώνιαζαν, γράφτηκαν στους εκλογικούς καταλόγους και ψήφιζαν στις εκλογές. Κατά τη διαμονή τους στην Ακαρνανία, από τον Οκτώβριο μέχρι τον Απρίλιο/Μάιο, δημιούργησαν πρόχειρους οικισμούς. Κάποιοι απ' αυτούς επέστρεφαν στην Ακαρνανία στα μέσα Ιουλίου ή μετά τον Δεκαπενταύγουστο και ασχολούνταν με τη συλλογή του βελανιδιού, ενώ αναλάμβαναν και τη μεταφορά του από τους σταθμούς συγκέντρωσης στις αποθήκες στον Παντελεήμονα Αστακού, καθώς διέθεταν φορτηγά ζώα, άλογα και μουλάρια. Καθώς διευρυνόταν χρονικά η παραμονή τους στην Ακαρνανία, οι καλύβες τους γίνονταν πιο ευρύχωρες, τις περισσότερες φορές στο ίδιο μέρος, κοντά ή και μέσα στο Δάσος της Μάνινας.

Προς το τέλος της δεκαετίας του 1850 το ελληνικό κράτος με τους νόμους Τ4Θ' του 1857, ΥΝΘ' του 1858 και ΦΚΒ' του 1859 υποχρέωσε τους σκηνίτες κτηνοτρόφους να κατοικήσουν μόνιμα με τις οικογένειές τους σε κάποια πόλη, κωμόπολη ή χωριό του κράτους, καθώς τότε μόνο θα τους απονέμονταν εθνικές βοσκές. Οι νόμοι αυτοί υπήρξαν καθοριστικοί για τους Βλάχους της Ακαρνανίας, καθώς το κράτος υποχρέωνε από τη μια τους νομάδες να εγκατασταθούν μόνιμα στα μέρη όπου παραχείμαζαν και από την άλλη ζητούσε από τις διάφορες υπηρεσίες να συμβάλλουν με κάθε τρόπο ώστε να ξεπεραστούν τα διάφορα εμπόδια και να προχωρήσει η μόνιμη εγκατάσταση των νομάδων κτηνοτρόφων.

Η εγκατάσταση των Βλάχων στην Ακαρνανία και κάτω από αυτές τις συνθήκες συνάντησε πολλές δυσκολίες. Υπήρξαν έντονες αντιδράσεις από τους εντόπιους κατοίκους της Ακαρνανίας, δημιουργήθηκαν βίαιες συγκρούσεις για την κυριότητα στο χώρο και σε αρκετές περιπτώσεις εκδιώχθηκαν από τις περιοχές που παραχείμαζαν τις προηγούμενες δεκαετίες και πιο συγκεκριμένα από τη Χουνοβίνα Κατοχής (Μιτάκης, 1986, 514) την Καλίτσα Κονοπίνας, την περιφέρεια του χωριού Μαχαλά/Φυτείες, την περιφέρεια Μανελοπούλου³⁰ και την περιφέρεια του χωριού Παπαδάτου Ξηρομέρου. Σε άλλες περιοχές της

³⁰ ΓΑΚ, Κτήματα – Άμεσοι Φόροι, Φ. 478, προβ. 194-196.

Ακαρνανίας όμως η μόνιμη εγκατάσταση των Βλάχων προχώρησε χωρίς σημαντικά προβλήματα.

Ο πρώτος μόνιμος οικισμός των Βλάχων στην Ακαρνανία ήταν ο οικισμός της Παλαιομάνινας ή Μάνινας Οινιάδος κι αυτό γιατί εδώ οι Βλάχοι δεν συνάντησαν ιδιαίτερες δυσκολίες στην εγκατάστασή τους, καθώς η περιοχή δεν αποτελούσε μέρος κάποιας κοινοτικής περιφέρειας, αλλά ανήκε στο δημόσιο δάσος της Μάνινας. Ο οικισμός αυτός ιδρύθηκε στο τέλος της δεκαετίας του 1850 από τον τσέλιγκα Κουτσομπίνα και ανεπίσημα ήταν γνωστός με το επώνυμο του τσέλιγκα. Την ίδια χρονική περίοδο δημιουργήθηκαν και οι άλλοι βλάχικοι οικισμοί στο Σοροβίγλι, στα Όχθια, στη Γουριώτισσα, στο Αγράμπελο, στο Στουρνάρι Χρυσοβίτσας και στη Μάνινα Αστακού/Βλυζανών ή Στρογγυλοβούνι. Η εγκατάσταση των Βλάχων στους παραπάνω μόνιμους οικισμούς ξεκίνησε στο τέλος της δεκαετίας του 1850 και ολοκληρώθηκε τη δεκαετία του 1870. Σαφή αναφορά σε όλα τα βλάχικα χωριά της Ακαρνανίας, Όχθια, Σωροβίγλη, Αγράμπελον, Γαλιτζά ή Γουργιώτισσα, Μάνινα Βλυζανών, Στουρνάρι και Παλαιομάνινα, γίνεται στην απογραφή πληθυσμού του 1879.

Στις πρώτες δεκαετίες της μόνιμης εγκατάστασης οι Βλάχοι συνέχιζαν τις εποχιακές μετακινήσεις από τα χειμαδιά στα ορεινά θερινά λιβάδια και αντίστροφα με σταθερό σημείο αναφοράς τους τους μόνιμους οικισμούς της Ακαρνανίας. Η κτηνοτροφία αποτελούσε την βασική παραγωγική τους δραστηριότητα. Οι μετακινήσεις των κοπαδιών στα θερινά λιβάδια γίνονταν συνήθως μετά την 15η Μαΐου, αφού προηγουμένως είχαν εκπληρωθεί οι δεσμεύσεις των αρχιποιμένων έναντι των τυρεμπόρων και των εμπόρων μαλλιού και οι οποίες ορίζονταν ρητώς κατά τη σύναψη συμφωνιών προώλησης γάλακτος ή μαλλιού προβάτων. Συμπληρωματικά με την κτηνοτροφία εξασκούσαν και το επάγγελμα του αγωγιάτη, ενώ απέφευγαν τις αγροκαλλιέργειες παρόλο που αρκετοί Βλάχοι, κυρίως αρχιποιμένες, είχαν στην κατοχή τους καλλιεργήσιμους αγρούς.

Βιβλιογραφία

- Αλεξάκης, Ε. Π. (2003). Τα τσελιγκάτα και οι μετακινήσεις των Αρβανιτόβλαχων κτηνοτρόφων της Ηπείρου. *Γεωγραφίες*, 5: 114-134
- Βασιλείου, Α. Β. (2012) *Τοπωνυμικό της Βλαχόφωνης (Καραγκούνικης) περιοχής της Ακαρνανίας*. Αθήνα: γράμμα
- Γ. Μ. (1867). Περί Καραγκούνιδων, *Πανδώρα*, τόμος ΙΗ' (φυλλάδιο 415): 140-142
- Γιαννόπουλος, Ι. Γ. (1971). *Η Διοικητική οργάνωσις της Στερεάς Ελλάδος κατά την τουρκοκρατίαν (1393 - 1821: Συμβολή εις την μελέτην της Επαρχιακής Διοικήσεως του κυρίαρχου Οθωμανικού Κράτους*. Εν Αθήναις: ΕΚΠΑ. Φιλοσοφική Σχολή (Διατριβή επί διδακτορία)
- Δρακάκης, Α. Θ. & Κούνδουρος, Σ. Ι. (1939). *Αρχεία περί της συστάσεως και εξελίξεως των δήμων και κοινοτήτων 1836-1939 και της διοικητικής διαιρέσεως του κράτους, Τόμος Α'*. Αθήνα
- Ζώγας, Π. Β. (2003). *Από την Μητρόπολη Αρχαίας Ακαρνανίας μέχρι την Παλαιομάνινα*. Αθήνα: Ατραπός
- Κόμης, Κ. (2007). *Σύναμμα: Κοινωνικές Δομές και Όψεις του Νεοελληνικού Χώρου*. Ιωάννινα: Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων
- Κουκούδης, Α. Ι. (2000). *Οι Μητροπόλεις και η Διασπορά των Βλάχων*. Θεσσαλονίκη: Ζήτρος
- Κρέμος, Γ. Π. (1884). *Ιστορικά Επανορθώματα: Α' Αλή Πασάς. Παρανασός τόμος Η', τεύχος Β': 139-154*
- Μεντής, Χ. Κ. (2011). *Μηντζηντέη Βρούτε Ο τόπος μας*. Γιάννενα
- Μιτάκης, Δ. (1986). *Οινιάδες – Κατοχή, Κοινότητα Κατοχής Αιτωλοακαρνανίας*. Πάτρα
- Νεραντζής, Ι. (2006). Το Σαντζάκιον του Κάρλελι στην περίοδο της τουρκοκρατίας στη Ελλάδα. *ΤΑ ΑΙΤΩΛΙΚΑ*, τεύχ. 6: 91-96
- Νιτσιάκος, Β. (2016). *Παραδοσιακές κοινωνικές δομές*. Ιωάννινα: Ισνάφι

- Νουχάκης, Ι. Ε. (1901). *Χωρογραφία: Γεωγραφία, Ιστορία, Στατιστική πληθυσμού και αποστάσεων*. Εν Αθήναις: Κουσουλινός (γ' έκδοση)
- Παναγιωτόπουλος, Β. (2007). *Αρχείο Αλή Πασά Συλλογής Ι. Χώτζη Γενναδίου βιβλιοθήκης της Αμερικάνικης Σχολής Αθηνών, τόμος Β' (1809-1817)*. Αθήνα: Ινστιτούτο Νεοελληνικών Ερευνών
- Παπατρέχας, Γ. (1982). Ο βελανιδιώνας του Ξηρομέρου. *Στερεά Ελλάς, τεύχος 161*: 332-333
- Πετμεζάς, Σ. Δ. (2003). *Η ελληνική αγροτική οικονομία κατά τον 19ο αιώνα: Η περιφερειακή διάσταση*. Ηράκλειο: Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Κρήτης
- Σταμούλης, Μ. Κ. (2021). *Τα Βλάχικα/Ριμένικα χωριά της Ακαρνανίας: Από τον νομαδισμό στη μόνιμη εγκατάσταση: Διαδικασίες προσαρμογής, κοινωνικοί και πολιτισμικοί μετασχηματισμοί*. Ιωάννινα: Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων, Διδακτορική Διατριβή
- Στεργίου, Δ. Α. (2001). *Τα Βλάχικα έθιμα της Παλαιομάνινας με αρχαιοελληνικές ρίζες*. Αθήνα: Παπαδήμα
- Heuzey, L. (1860). *Le mont Olympe et l' Acarnanie: Exploration des ces deux regions, avec l' etude de leurs antiquites, de leurs populations anciennes et modernes, de leur geographie et de leur histoire*. Paris: Librairie Firmin Didot Freres fils et cie
- Leake, W.-M. (1835). *Travels in Northern Greece vol. III*. London: J. Rodwell
- Kiel, M. (2004). Population and settlement of sandjak of Karli-illi –Aetolia/Akarnania- during the Turkokratia. In *Β' Διεθνές ιστορικό και αρχαιολογικό συνέδριο Αιτωλοακαρνανίας, Β' τόμος*. Αγρίνιο